

De 'bennenmakers' van Maasbommel, deel III (van 4 delen)

John Riggers, januari 2020

Het verhaal van Jan Boerakker (1953-2015): 'De bennemaker'

In het begin van de twintigste eeuw heerste er grote armoede in het dorp Maasbommel. Het dorp telde nog ongeveer 850 inwoners. Families van aanzien waren uitgestorven of vertrokken. Veel landbouwers hadden uit armoede hun grond verkocht en waren pachter geworden. De mensen waren voornamelijk zelfvoorzienend en hadden geen werk. Het was pastoor Terwindt ¹, tevens voorzitter van het armenbestuur (sociale dienst van die tijd), die rond 1910 de bènnevlechterij introduceerde. De grondstof was meer dan voldoende aanwezig. Door de slechte ontwatering lagen overal grienden, zeer vochtige akkers waarop wilgen konden worden verbouwd. Eenjarige wilgentenen (takken) waren het beste om mee te



vlechten, die takken waren namelijk het meest buigzaam. In de herfst en de winter sneden de griendwerkers de takken af die dat jaar waren gegroeid. Om de takken soepeler te maken werden ze in een sloot gelegd. De twejarige wilgentenen werden gebruikt in de hoepelmakerijen.

Links een foto van bossen wilgenhout. Van links naar rechts: A. Kuppen, Toon van Eldijk, Gerard van Eldijk, Bart Brands, Piet van Dijk en knielend Han van Dijk.

De snelste manier om het hout soepel te maken was 'buffen' ². Dit gebeurde in een bufoven. De bufoven bestond uit een ijzeren bak van ca. 2000 liter water. Hieronder werd een vuur gestookt om het water en wilgenhout te verhitten. Om voldoende trek te krijgen in het stookgedeelte en de rookgassen af te voeren werd er ook een schoorsteen op gebouwd. In een bufoven gingen ongeveer 20 bossen wilgentenen. Het water werd aan de kook gebracht en daarna liet men het afkoelen. Dit hele proces duurde een dag. Maasbommel heeft nog één bufoven, die staat op Berghuizen vlak voor de afrit naar W. Boerakker onder de dijk. Hij hoorde bij de mandenmakerij van van Rijsingen. Ook in Altforst staat nog een oven, het zijn de enige twee in Maas en Waal die bewaard zijn gebleven. Het zijn de historische monumenten van een verdwenen ambacht. Op de foto's hieronder ziet u rechts de bufoven van Gradje van Gelder in Altforst terwijl hij in gebruik is. De oven op Berghuizen heeft ook deze bouw. Zie foto hieronder.



¹ Pastoor J.M. Terwindt (1857-1938) was tevens in Maasbommel medeoprichter van de Roomboterfabriek 'Onze Eendracht' in 1902, de Boerenleenbank in 1902 en de Maas en Waalse Christelijke Boerenbond in 1904.

² 'Vlechtwerk. com' meldt dat een roodbruine wilg 'buff' genoemd wordt die met schil en al wordt gekookt en daarna geschild. Van Dales Groot Etymologisch Woordenboek, 1997, meldt dat 'buff' van het gelijknamige Engelse woord afkomstig is hetgeen (de kleur van) buffelhuid betekent.



de restanten van de bufoven op Berghuizen, foto J.R.

In Maasbommel ontstonden verschillende mandenmakerijen. De grootste was ongetwijfeld mandenmakerij van Eldijk op de Kippelenberg, verder had je mandenmakerij Vissers, Seelen, van Dijk, van Kraaij. Overal in het dorp werden wel bennen gemaakt, het werd een echte thuisindustrie. Van jongs af aan moest er meegewerkt worden. De jeugd maakte vooral de doppen (kapjes) voor op de flessenmanden. Er werden allerlei manden geproduceerd zoals eiermanden, aardappelmanden, wasmanden, kippenmanden, varkensmanden enz. In Maasbommel waren het vooral flessenmanden. Dit waren manden om diverse vloeistoffen, zoals wijn maar ook chemische stoffen te vervoeren. De flessen (meestal 25 liter) werden met paard en wagen



Mandenmakerij van Eldijk op de Kippelenberg, rond 1950

Achter staand: Hentje Seelen, Cor van Gruijthuijzen (Corke de Schilder), Han Gremmen, Thé van Toor, Bart v Eldijk, Toon Gremmen, Artje van Dijk , Bernard van Eldijk, Frans Loderus, Gerrit van Dijk, Wim van Eldijk, Cor Gremmen (nauwelijks zichtbaar), Coen van Eldijk, Wout van Eldijk (werkgever)

Gehurkt vooraan: Pietje Kooijmans (Batenburg), Johan de Leeuw, Wout van Eldijk (met kap in de maak), Has Kuipers, Marinus van Eldijk (den Blauwe, met kap in de maak), Marinus Seelen (Bovendijk naast van Kraaij); drie mandflessen met kap en dop, twee mandflessen zonder kap of dop.

collectie Jan Boerakker

opgehaald in Tiel bij Verdugt. De fles werd in de mand geplaatst en deze werd opgevuld met stro dan kwam er een kap op en op de nek van de fles kwam een dop. Zo ontstond voor die tijd een schokbestendige manier om vloeistoffen te transporteren.

De grote open loodsen voor de opslag van bossen wilgenhout en de werkplaatsen staan er nog steeds alleen het woonhuis [J.R.:van Van Rijsingen op Berguizen ?] is gesloopt. Jammer dat de bufoven is verdwenen. Hoe ging het vlechten van een bèn? De bènemaker zat tijdens zijn werkzaamheden op een schuin gelegde plank. Zijn gereedschap bestond uit een snoeimes, klopjzer, priem en maatstok. Het belangrijkste waren natuurlijk zijn handen. Eerst werd de bodem gevlochten, in de bodem werden de staken bevestigd en daar tussen werd dan het wilgenhout gevlochten. Was de mand hoog genoeg dan werd er een stevige rand opgezet en draagstukken. Later kwam er de kap op en de dop. De gemiddelde productie van een bènemaker was 13 tot 14 bènnen per dag. Een werkdag van acht uur kende men toen niet, het was eerder tien tot twaalf uur per dag. Van oudere mensen hoorde ik dat er bij bijna elk huis in Maasbommel wel een voorraad lag.



Mandenmakerij van Eldijk,
collectie Jan Boerakker, jaartal onbekend

De bènnemakerijen beleefde hun hoogtepunt in de jaren 1935-1955. Na de oorlogsjaren werkte er bijna 140 Maasbommelse mannen in de bènnemakerijen, dit was bijna 35% van de mannelijke beroepsbevolking. Begin jaren zestig kregen de bènnemakerijen grote concurrentie van kunststof verpakkingsmateriaal. Het maken van bènnen was erg arbeidsintensief en werd te duur door de stijgende loonkosten. Het beroep bènnemaker verdween langzaam uit Maasbommel.



Mandenmakerij Seelen

Van links naar rechts: drie broers Antoon Seelen, Gerard Seelen, Bernard Seelen, vader Antoon Seelen, Wim Seelen (broer van Hannes), Janus Seelen (vader van Marinus, Gé, Sjaak, Hent, Han en Mies), Antoon van Eldijk, Koen van Eldijk, Hannes Seelen, Nol Witsiers

collectie Jan Boerakker, jaartal onbekend

Wordt vervolgd.